

RAQAMLI PLATFORMALAR ASOSIDA TADBIRKORLIK EKOTIZIMINI RIVOJLANTIRISH

Ozodov Feruz

Qarshi davlat universiteti

Iqtisodiyot kafedrası

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli platformalar vositasida milliy tadbirkorlik ekotizimini shakllantirish va rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat maydonchalari, moliyaviy texnologiyalar, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi hamda startup infratuzilmasining o‘zaro bog‘liqligi asosida tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun yangi imkoniyatlar yuzaga kelayotgani ko‘rsatib berilgan. Tadqiqotda O‘zbekistonda raqamli platformalarning tadbirkorlik sub‘ektlariga ta’siri, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘nalishlari bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli platforma, tadbirkorlik ekotizimi, raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, startup, kichik va o‘rta biznes, raqamlashtirish, moliyaviy texnologiyalar.

Annotation. The article analyzes the issues of forming and developing the national entrepreneurial ecosystem through digital platforms. It is shown that new opportunities for conducting business activity are emerging on the basis of the interconnection of e-commerce marketplaces, financial technologies, digitalization of public services and startup infrastructure. Proposals are developed regarding the impact of digital platforms on business entities in Uzbekistan, existing problems and ways to address them.

Kirish

So‘nggi o‘n yillikda jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning tez sur‘atlar bilan rivojlanishi tadbirkorlik faoliyatini yuritish shakllarini tubdan o‘zgartirmoqda. Elektron tijorat maydonchalari, mobil ilovalar, bulutli xizmatlar va

sun'iy intellektga asoslangan yechimlar orqali kichik va o'rta biznes vakillari yangi bozorlarga chiqish, mijozlar bazasini kengaytirish hamda operatsion xarajatlarni qisqartirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bunday sharoitda "tadbirkorlik ekotizimi" tushunchasi ham yangi mazmun kasb etib, u endi nafaqat an'anaviy infratuzilma elementlarini, balki raqamli platformalar, elektron davlat xizmatlari va onlayn moliyalashtirish mexanizmlarini ham o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, elektron hukumat tizimlarining takomillashtirilishi va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat dasturlari raqamli platformalar asosida tadbirkorlik ekotizimini rivojlantirish uchun qulay huquqiy va institutsional shart-sharoit yaratmoqda. Shu bilan birga, mintaqalar kesimida raqamli infratuzilmaning notekis rivojlanganligi, tadbirkorlarning raqamli savodxonlik darajasi past ekanligi va platformalar o'rtasidagi integratsiya muammolari mavjud bo'lib qolmoqda. Ushbu holat mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Maqolaning maqsadi — raqamli platformalar asosida tadbirkorlik ekotizimini rivojlantirishning nazariy-uslubiy asoslarini yoritish, O'zbekiston misolida mavjud holatni tahlil qilish va ekotizim samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Tadbirkorlik ekotizimi nazariyasi D. Isenberg, B. Feld kabi xorijlik olimlarning ilmiy ishlarida keng yoritilgan bo'lib, unda ekotizim tarkibiy qismlari sifatida bozor, moliya, inson kapitali, madaniyat, qo'llab-quvvatlovchi tashkilotlar va davlat siyosati ko'rsatib o'tilgan. Raqamli iqtisodiyot sharoitida ushbu tarkibiy qismlar raqamli platformalar vositasida o'zaro chambarchas bog'liq holda faoliyat yuritadi, natijada "raqamli tadbirkorlik ekotizimi" alohida tadqiqot yo'nalishi sifatida shakllangan.

Xususan, Isenbergning ekotizim modelida davlat siyosati, moliyaviy resurslar, inson kapitali, bozorlar, qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma va madaniy

muhit o'zaro uyg'un holda rivojlanganda tadbirkorlikning barqaror o'sishi ta'minlanishi asoslab berilgan. Raqamli platformalar ushbu barcha elementlarni bir-biriga bog'lovchi "texnologik qatlam" vazifasini bajarib, ma'lumot almashinuvi tezligini oshiradi va tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi.

Mahalliy iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida ham raqamlashtirishning kichik va o'rta biznes rivojiga ta'siri, elektron tijoratning milliy iqtisodiyotdagi ulushi va davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi masalalari o'rganilgan. Bir qator ishlarda raqamli platformalarning tadbirkorlar uchun bozorga kirish xarajatlarini kamaytirishi, marketing va sotuv jarayonlarini avtomatlashtirishi hamda mijozlar bilan aloqani yaxshilashi asosiy afzalliklar sifatida qayd etilgan. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotchilar raqamli tafovut (digital divide) muammosiga, ya'ni shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi raqamli infratuzilma darajasidagi farqqa alohida e'tibor qaratishgan.

Biroq raqamli platformalarning tadbirkorlik ekotizimi elementlari sifatida tizimli tahlil qilinishi, ularning o'zaro integratsiyasi va samaradorlik ko'rsatkichlari yetarlicha yoritilmaganligi tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida tizimli va qiyosiy tahlil, statistik ma'lumotlarni umumlashtirish, mantiqiy xulosalash hamda ekspert baholash usullaridan foydalanildi. Tahlil uchun Raqamli iqtisodiyot va davlat statistika qo'mitasining ochiq ma'lumotlari, shuningdek xalqaro tashkilotlarning tadbirkorlik muhiti bo'yicha hisobotlari asos qilib olindi. Raqamli platformalarning tadbirkorlik sub'ektlariga ta'siri to'rt yo'nalish — bozorga kirish, moliyalashtirish, davlat xizmatlari va kadrlar salohiyati bo'yicha guruhlariga ajratib o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasi uch bosqichdan iborat bo'ldi: mavzuga oid adabiyotlar va me'yoriy hujjatlarni tizimlashtirish, omillarni SWOT-tahlil asosida baholash hamda natijalar asosida amaliy takliflar shakllantirish.

Tahlil va muhokama

Raqamli platformalarning tadbirkorlik ekotizimi tarkibiy qismlariga ko'rsatayotgan ta'sirini yanada aniqroq tasavvur qilish uchun ekotizimning asosiy bo'g'inlari va ularga mos keluvchi raqamli platforma turlarini quyidagi jadvalda umumlashtirish mumkin:

Ekotizim bo'g'ini	Tegishli raqamli platforma turi	Asosiy vazifasi
Bozor	Elektron tijorat maydonchalari (marketpleyslar)	Xaridor va sotuvchini bog'lash, savdo hajmini kengaytirish
Moliya	Fintex va onlayn kreditlash platformalari	Moliyaviy resurslarga tezkor kirishni ta'minlash
Davlat siyosati	Elektron davlat xizmatlari portallari	Ro'yxatdan o'tish va litsenziyalash jarayonlarini soddalashtirish
Inson kapitali	Onlayn ta'lim va malaka oshirish platformalari	Raqamli ko'nikmalarni shakllantirish
Qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma	Startup akseleratorlari va onlayn hamjamiyat platformalari	Mentorlik, tarmoq aloqalari va investitsiya jalb etish

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, ekotizimning har bir bo'g'ini o'ziga xos raqamli platforma turi orqali qo'llab-quvvatlanadi, ammo ularning samaradorligi faqat alohida-alohida emas, balki bir-biri bilan uzviy bog'liq holda faoliyat yuritganda yuzaga chiqadi.

Milliy va xalqaro elektron tijorat platformalari kichik tadbirkorlarga qo'shimcha investitsiyalarsiz keng mijozlar bazasiga chiqish, mahsulot yetkazib berish va to'lov jarayonlarini avtomatlashtirish orqali tranzaksion xarajatlarni sezilarli darajada qisqartirish imkonini bermoqda. Shu bilan bir qatorda fintex

xizmatlari — onlayn kreditlash, mobil to'lov tizimlari va ommaviy moliyalashtirish (crowdfunding) mexanizmlari tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga tezkor kirishini yengillashtirib, ayniqsa boshlang'ich bosqichdagi startaplar uchun an'anaviy bank kreditlashiga muqobil manba vazifasini bajarmoqda.

“Yagona interaktiv davlat xizmatlari” portali orqali tadbirkorlikni ro'yxatdan o'tkazish, litsenziyalash va soliq hisobotini topshirish jarayonlarining raqamlashtirilishi ma'muriy to'siqlarni kamaytirishga xizmat qilsa-da, turli davlat platformalari o'rtasidagi ma'lumotlar almashinuvining to'liq integratsiyalashmaganligi tadbirkorlar uchun qo'shimcha vaqt sarfini talab etmoqda. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli reklama vositalari orqali minimal xarajat bilan keng auditoriyaga chiqish imkoniyati kengaymoqda, biroq bu vositalardan samarali foydalanish tadbirkorlarda tegishli raqamli va analitik ko'nikmalarning mavjudligini talab qiladi. Shuningdek, startap akseleratorlari va onlayn hamjamiyat platformalari orqali tadbirkor, investor, ta'lim muassasasi va davlat organlari o'rtasidagi o'zaro aloqa yengillashib, ekotizimning o'zini-o'zi rivojlantirish salohiyati oshmoqda.

Olib borilgan tahlil natijalarini umumlashtirgan holda, raqamli platformalar asosidagi tadbirkorlik ekotizimining asosiy kuchli tomonlari va rivojlanishiga to'siq bo'layotgan omillarni quyidagicha tizimlashtirish mumkin:

- **kuchli tomonlar:** bozorga kirish xarajatlarining pastligi, davlat xizmatlaridan foydalanishning soddalashganligi, moliyalashtirish manbalarining kengayishi, marketing imkoniyatlarining ortishi;

- **to'siq bo'luvchi omillar:** platformalar o'rtasidagi integratsiyaning yetarli emasligi, hududiy raqamli tafovut, tadbirkorlarning raqamli savodxonlik darajasi pastligi, fintex xizmatlarini tartibga soluvchi me'yoriy bazaning to'liq shakllanmaganligi.

Yuqoridagi tahlil shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar tadbirkorlik ekotizimining barcha bo'g'inlarida sifat o'zgarishlarini yuzaga keltirmoqda, ammo bu jarayonning samaradorligi platformalar o'rtasidagi integratsiya darajasi, huquqiy

baza va inson kapitali sifatiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Shu sababli ekotizimni yanada rivojlantirish davlat, xususiy sektor va ta'lim muassasalarining birgalikdagi va uzluksiz sa'y-harakatlarini talab etadi.

Xulosa va takliflar

O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin: birinchidan, raqamli platformalar zamonaviy tadbirkorlik ekotizimining ajralmas qismiga aylanib, ular bozorga kirish, moliyalashtirish va davlat xizmatlaridan foydalanish jarayonlarini soddalashtirmoqda; ikkinchidan, platformalar o'rtasidagi integratsiya va ma'lumotlar almashinuvi darajasi ekotizim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Ekotizimni yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi: milliy elektron tijorat va davlat xizmatlari platformalarini yagona ma'lumotlar bazasi asosida integratsiya qilish; hududiy kesimda raqamli infratuzilmani rivojlantirish dasturlarini kuchaytirish; kichik tadbirkorlar uchun raqamli savodxonlikni oshirishga qaratilgan maqsadli o'quv dasturlarini joriy etish; fintex xizmatlari uchun moslashuvchan tartibga solish mexanizmlarini shakllantirish; viloyat va tuman darajasida raqamli tadbirkorlik markazlarini tashkil etib, mahalliy tadbirkorlarga bepul maslahat va texnik yordam ko'rsatish.

Xulosa qilib aytganda, raqamli platformalar zamonaviy tadbirkorlik ekotizimining tayanch elementiga aylanib bormoqda va ularning samarali integratsiyasi milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda davlat, ta'lim muassasalari, moliya institutlari va xususiy sektor o'rtasidagi izchil hamkorlik raqamli tadbirkorlik ekotizimining barqaror va inklyuziv rivojlanishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni.

2. Isenberg D. The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy // Babson Entrepreneurship Ecosystem Project. – 2011.
3. Feld B. Startup Communities: Building an Entrepreneurial Ecosystem in Your City. – New Jersey: Wiley, 2012.
4. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi rasmiy statistik ma’lumotlari.
5. Karimova N.G‘. Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish masalalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali. – 2023.
6. OECD. Digital Economy Outlook. – Paris: OECD Publishing, 2023.
7. World Bank. Doing Business and Digital Entrepreneurship Report. – Washington D.C., 2022.
8. Yo‘ldoshev N. Raqamli platformalar va elektron tijoratning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni // Iqtisodiyot va moliya jurnali. – 2022. – №4.
9. IT-park O‘zbekiston. Startap ekotizimi rivojlanishi bo‘yicha yillik hisobot. – Toshkent, 2023.
10. Rasulov T. Fintex xizmatlarining kichik tadbirkorlik moliyalashtiruvidagi ahamiyati // Moliya va bank ishi jurnali. – 2023.